

F. S. M. proti Španělsku, rozsudek ze dne 13. 3. 2025 - K nezbytnosti aktivity obhajoby v případě potřeby přijetí procesního přizpůsobení

Stěžovatel: F. S. M.

Žalovaný stát: Španělsko

Číslo stížnosti: 56712/21

Datum: 13.03.2025

Článek Úmluvy: čl. 6 odst. 1
čl. 6 odst. 3

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: opatrovník/zastoupení, práva obhajoby, přiměřené možnosti, svéprávnost

Český právní řád: čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod
§ 33 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 36 odst. 1 písm. b) zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 36 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 4/2025

F. S. M. proti Španělsku

rozsudek ze dne 13. 3. 2025, č. 56712/21

Autorský komentář

Předkládané rozhodnutí se věnuje otázce obhajovacích práv obviněného. Konkrétně povinnosti smluvních států, resp. jejich vnitrostátních orgánů, přijmout nezbytná opatření (procesní přizpůsobení) k zajištění účinného zapojení obviněného s omezenými duševními schopnostmi do trestního řízení. Právo obviněného účinně se zapojit do trestního řízení zaručuje čl. 6 Úmluvy, přičemž jeho třetí odstavec obsahuje výčet minimálních práv obhajoby pro zajištění spravedlivosti řízení. Z čl. 6 odst. 3 písm. b) Úmluvy vyplývá, že obhajoba obviněného může zahrnovat vše, co je nezbytné pro přípravu na řízení před soudem. Obviněný musí mít prostor vhodným způsobem zorganizovat svoji obhajobu, aniž by byl omezován v možnostech předložit všechnu relevantní argumentaci soudu, a ovlivnit tím výsledek řízení. Přiměřenost času a možností poskytnutých obviněnému je třeba zkoumat ve světle okolností případu. Na ochranu zájmů osob, které v důsledku

svého duševního postižení nejsou plně schopné samostatně jednat, se může ukázat jako nutné zavedení zvláštních procesních záruk. V případě závažných obvinění osob s omezenými duševními schopnostmi musí vnitrostátní orgány přijmout další kroky (procesní přizpůsobení) umožňující jejich účinné zapojení do trestního řízení a řádnou obhajobu (v případě nutnosti za pomoci tlumočníka, obhájce, sociálního pracovníka atd.).

V předkládané věci byla stěžovateli v občanskoprávním řízení omezena svéprávnost a jmenován opatrovník. Otázkou byl vliv jeho omezených duševních schopností na souběžně probíhající trestní řízení. Podle znaleckého posudku vypracovaného v trestním řízení byl stěžovatel schopen chápat jeho smysl a důsledky, za nezbytné však znalec považoval přijetí procesních přizpůsobení (jeho podpora další osobou nebo umožnění výpovědi prostřednictvím videokonference). Obhájce stěžovatele s ohledem na jeho duševní stav žádal přerušení řízení, nenavrhoval však přijetí jakýchkoli procesních přizpůsobení. Vnitrostátní soud neshledal splnění podmínek pro přerušení řízení a přijetí procesních přizpůsobení považoval s ohledem na závěry znaleckých posudků za zbytečné.

Stěžovatel před Soudem namítl, že kvůli svým omezeným duševním schopnostem nemohl za absence procesních přizpůsobení připravit obhajobu. Soud neshledal, že by řízení vedené proti stěžovateli bylo jako celek v důsledku postupu vnitrostátních soudů nespravedlivé. Stěžovatel byl v řízení zastoupen obhájcem a podle mínění Soudu to byli stěžovatel a jeho obhájci, kteří s ním byli v přímém kontaktu, kdo mohl s ohledem na povahu těchto opatření nejlépe posoudit jejich nezbytnost. Soud měl proto za to, že při absenci konkrétní žádosti o přizpůsobení, kterou by mohly posoudit, nebyly vnitrostátní soudy povolány je samy nabízet či poskytovat.

V souvislosti s tím je podstatné zmínit, že v době vedení trestního řízení proti stěžovateli nemělo Španělsko žádnou právní úpravu procesních přizpůsobení. Až po jeho skončení přijalo Španělsko postupně dvě novely občanského soudního řádu, kterými je zavedlo. Podrobně se k nim vyjádřily soudkyně María Elósegui a Stéphanie Mourou-Vikström ve svém souhlasném stanovisku připojeném k rozhodnutí Soudu. Uvedly, že ani v současnosti trestní řád neobsahuje úpravu procesních přizpůsobení, subsidiárně však lze použít občanský soudní řád, který je novelami v letech 2021 a 2023 (tedy až po rozhodnutí v projednávané věci) zavedl. Podle novelizovaných ustanovení soud ze své povinnosti (a na žádost) přijme procesní přizpůsobení v případě osob s postižením a osob starších 80 let. V případě osob nad 65 let je soud přijme na jejich žádost. Mezi těmito přizpůsobeními je povinnost použití jednoduchého a srozumitelného jazyka přiměřeného schopnostem a potřebám dotčené osoby, poskytnutí interpretace ve znakovém jazyce, účast odborníka pomáhajícího osobě s postižením porozumět a být chápána a doprovod osoby, kterou si sami zvolí.

Soudkyně však připouštějí, že i za současné právní situace není použití procesních přizpůsobení v trestním řízení zcela jasné, především otázka, zda o ně žádá obviněný, resp. jeho obhájce, nebo je činí soud z úřední povinnosti. Trestní řád tedy ve skutečnosti ani v dotčené době, ani nyní, neobsahuje žádné ustanovení, na jehož základě by obhájci mohli žádat o procesní přizpůsobení. Dále soudkyně připojily srovnání s jinými státy Rady Evropy, které ve svých právních rádech procesní přizpůsobení upravují. Například v Irsku musí o zvláštní opatření pro osoby s postižením nebo problémy s komunikací žádat obhájce. Na druhou stranu ve Francii musí mít osoby s omezenou svéprávností u soudu obhájce i opatrovníka. Francouzský trestní řád dokonce vyžaduje, aby státní zástupce opatrovníka informoval o existenci trestního řízení a kdy bude jednání ve věci, jinak se nemůže konat. Své stanovisko uzavřely s tím, že ve španělském právním systému je ještě mnoho práce k zajištění vyžadované ochrany osob s duševním postižením.

V českém trestním procesu je problematika ochrany práv obviněného, který je omezen ve svéprávnosti, řešena institutem opatrovníka obviněného. Ten je podle § 34 odst. 1 tr. ř. oprávněn zastupovat obviněného, zejména zvolit mu obhájce, činit za obviněného návrhy a podávat za něho žádosti a opravné prostředky. Je též oprávněn zúčastnit se těch úkonů, kterých se podle zákona

může zúčastnit obviněný. Ve prospěch obviněného může opatrovník tato práva vykonávat i proti jeho vůli. Včasnost působení opatrovníka je zaručena § 34 odst. 2 tr. ř. Navíc u osoby, jejíž svéprávnost je omezena, vyvstává důvod nutné obhajoby podle § 36 odst. 1 písm. b) tr. ř. Obviněný rovněž musí mít obhájce tehdy (§ 36 odst. 2 tr. ř.), jestliže soud a v přípravném řízení státní zástupce to považují za nutné zejména proto, že vzhledem k tělesným nebo duševním vadám obviněného mají pochybnosti o jeho způsobilosti náležitě se hájit.

SKUTKOVÝ STAV

Řízení o omezení svéprávnosti stěžovatele

Dne 12. 11. 2015 dala třetí strana podnět státnímu zastupitelství k zahájení řízení o omezení svéprávnosti stěžovatele. Součástí podnětu byly zprávy dvou psychologů, podle nichž od dětství trpěl poruchou pozornosti s hyperaktivitou (ADHD) a poruchou osobnosti se schizoidními a kompulzivními rysy. Později byly doplněny dvě zprávy psychiatra, podle nichž stěžovatel vykazoval znaky psychózy. Zmíněny byly také obtíže, kterým čelil při získání svého inženýrského titulu, a že v zaměstnání mu musel někdo pomáhat s administrativou, kterou by jinak nezvládl. Vypracován byl znalecký posudek, který potvrdil předešlá zjištění. Znalec shledal též poruchy stěžovatelovy paměti a zhoršení duševních schopností ústící v problémy se správou dokumentů a administrativními úkoly. Navrhl proto omezení stěžovatelovy svéprávnosti (částečné opatrovnictví). Dne 11. 10. 2016 soud prvního stupně rozhodl o omezení stěžovatelovy svéprávnosti a jmenování opatrovníka. V odůvodnění rozhodnutí výslovně zmínil probíhající trestní řízení s tím, že omezení svéprávnosti stěžovatele automaticky nezavazuje trestní odpovědnosti a o jeho důsledcích bude třeba rozhodnout přímo v trestním řízení.

Trestní řízení proti stěžovateli

V prosinci roku 2013 bylo proti stěžovateli zahájeno trestní řízení pro podezření z daňového podvodu. Obviněn byl z krácení DPH a daně z příjmů právnických osob u dvou společností, jejichž byl jednatelem. Dne 11. 10. 2017 se konalo na stěžovatelovu žádost předběžné projednání obžaloby k otázce jeho duševních schopností. Podle slyšeného znalce nebyl stěžovatelův stav natolik vážný, aby mu bránil chápat účel a důsledky řízení.

Hlavní líčení bylo nařízeno na 17. 1. 2018, přičemž stěžovatelova obhájkyňe přidělená na základě právní pomoci den před jeho konáním podala žádost o jeho odročení s odkazem na stěžovatelův stav. Předložila rozhodnutí o omezení jeho svéprávnosti, jakož i další znalecké posudky a lékařské zprávy a uvedla, že stěžovatel nechápe administrativní aspekty týkající se žalovaných skutků. Upozornila také, že jeho obhajoba byla vážně ztížena v důsledku jeho kognitivní poruchy a neschopnosti rozumět dokumentům, a uzavřela, že stěžovatel není schopen účasti na trestním řízení. Navrhla proto, aby bylo řízení přerušeno, nebo byl vypracován znalecký posudek k objasnění stěžovatelova stavu, umožněna jeho účast prostřednictvím videokonference a povolena asistence opatrovníka. Jednání bylo odročeno a soud nařídil vypracování znaleckého posudku.

Znalec vypracoval druhý znalecký posudek, v němž zopakoval, že stěžovatel v minulosti trpěl zmíněnými obtížemi, avšak není dostupná lékařská dokumentace potvrzující jejich vznik a vývoj. Uvedl dále, že v době vyšetření stěžovatel nevykazoval známky žádných kognitivních poruch, akutní psychiatrické poruchy nebo celkového deliria. Stěžovatelův stav mu podle závěrů znalce nebránil v účasti na soudním řízení, pokud by byla přijata procesní přizpůsobení, např. podpora další osoby nebo účast prostřednictvím videokonference.

Když se stěžovatel nedostavil již na druhé hlavní líčení, nařídil soud dne 29. 5. 2018 jeho vzetí do vazby. Na stížnost obhájkyňe odkazující na jeho duševní stav krajský soud reagoval následovně:

znalecké posudky potvrdily stěžovatelovu schopnost účastnit se soudního jednání, řízení o omezení jeho svéprávnosti bylo zahájeno až po zahájení trestního řízení, podnět k výměně jeho opatrovníka přišel těsně před dnem konání hlavního líčení, stávající opatrovník ho ještě může zastupovat a sama přítomnost opatrovníka je nadbytečná. Stížnost soud zamítl a vyžádal si zprávu nemocnice, kam obviněný v mezidobí nastoupil. Stěžovatelova obhájkyňe doložila zprávu psychiatra a navrhla přerušit řízení. Ve zprávě bylo mimo jiné uvedeno, že s ohledem na svůj stav nemůže stěžovatel správně odpovědět na pokládané otázky a jednat způsobem nezbytným pro jeho obhajobu. Následně obhájkyňe žádala, aby soud, pokud nerozhodne o přerušení řízení, provedl další důkazy o stěžovatelových schopnostech a vyžádal psychiatrický znalecký posudek. Soud dne 26. 7. 2018 žádosti zamítl a k předložené lékařské zprávě uvedl, že není v rozporu s předcházejícími závěry znalců. Stěžovatele považoval za schopného účasti na trestním řízení a neshledal důvody pro přerušení řízení. Doplnění dokazování neumožnil s tím, že k tomu bude možnost na začátku hlavního líčení. Krom toho nepovažoval za nutné vypracování dalšího znaleckého posudku, neboť měl k dispozici již dva posudky věnující se stěžovatelovým schopnostem.

Stěžovatel si mezitím zvolil dva nové obhájce, kteří podali žádost o jeho propuštění. Krajský soud jí vyhověl s podmínkou, že se bude dvakrát měsíčně hlásit buď u něj nebo u okresního soudu. Stěžovatelovi obhájci následně opakovaně předkládali další listinné důkazy a žádali o vypracování nového znaleckého posudku a přerušení řízení vedeného proti němu. Všechny žádosti krajský soud zamítl a zopakoval svoje dřívější odůvodnění.

Během hlavního líčení stěžovatel využil svého práva nevypovídat a využil až práva závěrečné řeči, kdy uvedl: „nemůžu odpovědět, protože to nevím“ a „není to, že bych nechtěl [vypovídat], ale nemůžu“. Krajský soud shledal dne 11. 2. 2019 stěžovatele vinným třemi trestnými činy, přičemž za každý ho odsoudil ke dvěma a půl letům trestu odnětí svobody. Dále mu uložil peněžitě tresty, zákaz činnosti, zákaz přijímání dotací a daňových zvýhodnění a povinnost nahradit způsobenou škodu. Ve svém odůvodnění soud uvedl, že stěžovatel využil svého práva nevypovídat, a soud proto své závěry postavil na znaleckých posudcích, zprávách daňového správce, listinných materiálech a výsleších svědků. Dále soud uvedl, že nepřipustil další doplnění dokazování ke svéprávnosti stěžovatele, neboť spisový materiál již listiny obsahuje. Znovu odkázal na závěry obou znaleckých posudků, které vycházely z vyšetření stěžovatele a zkoumání předložené lékařské dokumentace, podle nichž rozuměl rozsahu a účelu řízení a chápal je. Závěrečná řeč stěžovatele je podle soudu potvrzovala.

Proti odsuzujícímu rozsudku podal stěžovatel dovolání z právních důvodů, v němž namítl porušení jeho práva na spravedlivý proces a obhajovací práva. Tvrdil, že navrhované důkazy byly důležité pro rozhodnutí o přerušení řízení nebo existenci polehčujících okolností z důvodu jeho snížených duševních schopností. Španělský Nejvyšší soud jeho dovolání zamítl a potvrdil napadený rozsudek i jeho odůvodnění. Dodal, že s ohledem na lékařské závěry nebyly dostatečně pádné důvody k použití čl. 383 trestního řádu a nebylo pochyb o jeho schopnosti se obhajovat, jak dokázal ve své závěrečné řeči.

Stěžovatel podal stížnost amparo [pozn. opravný prostředek na ochranu základních práv ve španělsky mluvících zemích – pozn. překl.] k Ústavnímu soudu, v níž namíтал porušení práva na soudní ochranu. Ta byla dne 29. 6. 2021 zamítnuta pro nedostatek ústavněprávní relevance.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

40. Stěžovatel s odkazem na čl. 6 odst. 1, odst. 3 písm. b) Úmluvy namítl, že mu jeho kognitivní porucha znemožnila řádně si připravit svoji obhajobu. Nebyl kvůli ní schopen chápat řízení, ani dostatečně komunikovat se svým obhájcem.

41. Článek 6 Úmluvy v relevantní části zní:

„1. Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, ... projednána ... soudem..., který rozhodne ... o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.

3. Každý, kdo je obviněn z trestného činu, má tato minimální práva:

b) mít přiměřený čas a možnost k přípravě své obhajoby.“

42. Soud připomíná, že požadavky čl. 6 odst. 3 je třeba vnímat jako konkrétní prvky práva na spravedlivý proces garantovaného prvním odstavcem. Soud proto stížnost přezkoumá podle obou ustanovení společně (viz mezi mnoha dalšími rozsudek ze dne 28. 8. 1991, C. B. proti Itálii, č. 12151/86, bod 29; rozsudek ze dne 30. 1. 2001, Vaudelle proti Francii, č. 35683/97, bod 35; a rozsudek ze dne 8. 2. 2024, Bogdan proti Ukrajině, č. 3016/16, bod 32).

A. K přijatelnosti

1. Tvzení stran

a) Vláda

43. Podle vlády by měla být stížnost prohlášena za částečně nepřijatelnou, protože stěžovatel nevyčerpal vnitrostátní prostředky nápravy. Námitky stran údajných potíží při přípravě obhajoby, kterým měl čelit v důsledku svého zdravotního stavu, řádně nevznesl jako samostatnou část stížnosti *amparo* k Ústavnímu soudu. Stěžovatel totiž ani ve své stížnosti *amparo*, ani ve svém dovolání nenamítl, že jeho obhajoba byla negativně ovlivněna tím, že se nemohl řízení účastnit prostřednictvím videokonference nebo že jednání nebyl přítomen jeho opatrovník. Vláda dodala, že stěžovatelův obhájce na počátku jednání v lednu 2019 pouze předložil nové důkazy a navrhl přerušit řízení, aniž by se zmínil o potížích s přípravou stěžovatelovy obhajoby nebo požadoval procesní přizpůsobení (např. účast stěžovatele prostřednictvím videokonference nebo přítomnost opatrovníka na jednání). Obhájce ani nepodal stížnost proti rozhodnutí krajského soudu ze dne 26. 7. 2018 (viz bod 22). Ostatně ani stěžovatel se neodvolal ani nežádal přezkum rozhodnutí o omezení jeho svéprávnosti ze dne 11. 10. 2016.

b) Stěžovatel

44. Stěžovatel namítl, že čl. 35 Úmluvy by neměl být ve vztahu k vyčerpání opravných prostředků vykládán s přehnaným formalismem. Stížnost *amparo*, kterou podal k Ústavnímu soudu, sice byla formálně koncipována jako jediná námitka, nicméně týkala se dvojího porušení čl. 24 španělské Ústavy – porušení práva na použití důkazu důležitého pro obhajobu obviněného v trestním řízení (čl. 24 odst. 2) a práva na účinnou soudní ochranu a obhajobu (čl. 24 odst. 1). Dodal, že potíže s přípravou obhajoby nenamítl při jednání, protože nešlo o nové zjištění. Ostatně krajský soud si vyžádal znalecký posudek, který stanovil opatření, která bylo nezbytné přijmout pro zachování jeho práva na obhajobu (viz body 14 a 16). Vnitrostátní opravné prostředky tudíž řádně vyčerpal.

2) Posouzení Soudem

45. Soud připomíná, že účelem požadavku na vyčerpání vnitrostátních opravných prostředků je poskytnout smluvním státům možnost předejít namítaným porušením práv nebo je napravit – obvykle prostřednictvím soudů – předtím, než budou předložena Soudu. Toto pravidlo musí být vykládáno „s určitou mírou flexibility a bez přehnaného formalismu“ a postačí, pokud byly stížnosti, které mají být předloženy Soudu, vzneseny před vnitrostátními orgány „alespoň ve své podstatě a v souladu s formálními podmínkami a lhůtami stanovenými vnitrostátním právem“ (viz rozsudek ze dne 23. 4.

1992, Castells proti Španělsku, č. 11798/85, bod 27; a rozsudek velkého senátu ze dne 21. 1. 1999, Fressoz a Roire proti Francii, č. 29183/95, bod 37). Na vládě namítající nevyčerpání opravných prostředků spočívá důkazní břemeno Soudu prokázat, že v předmětné době byl k dispozici opravný prostředek, který byl účinný v teorii i praxi, jinými slovy, že tento opravný prostředek byl dostupný, mohl stěžovateli poskytnout nápravu jeho námitek a nabízel rozumné vyhlídky na úspěch. Avšak jakmile vláda tuto důkazní povinnost splní, je na stěžovateli, aby prokázal, že opravný prostředek navržený vládou ve skutečnosti vyčerpal, že byl tento opravný prostředek z nějakého důvodu za konkrétních okolností projednávaného případu nedostatečný či neúčinný nebo že existovaly zvláštní okolnosti, které ho této povinnosti zbavovaly (viz rozsudek ze dne 13. 12. 2016, Tiba proti Rumunsku, č. 36188/09, bod 21 s dalšími odkazy).

46. V projednávaném případě Soud shledává, že vláda sice odkázala na několik dostupných opravných prostředků, neposkytla však žádné příklady, v nichž by jejich využití vedlo k přijetí procesních přizpůsobení vnitrostátními soudy. Shledává dále, že otázka stěžovatelova duševního zdraví byla před vnitrostátními soudy vznesena opakovaně. Byť je pravdou, že stěžovatelovy námitky se soustředily na jeho neschopnost účastnit se trestního řízení a na žádost o přerušování řízení, jednotlivé dokumenty, které na podporu své žádosti předložil, dokládaly historii několika duševních poruch a zhoršení jeho kognitivních funkcí. Podle mínění Soudu tyto skutečnosti dostatečně přitáhly pozornost vnitrostátních soudů k pochybnostem o stěžovatelově schopnosti účinně se trestního řízení účastnit, a to způsobem, který se zdá být v souladu s příslušným vnitrostátním právem. Konečně se zdá, že v předmětné době neexistovala žádná zákonná ustanovení výslovně upravující konkrétní procesní přizpůsobení pro starší osoby nebo osoby s postižením (viz bod 38).

47. Ve světle předcházejících úvah bude Soud pokračovat s předpokladem, že stěžovatel vyčerpal vnitrostátní opravné prostředky v souladu s čl. 35 odst. 1 Úmluvy. Předběžná námitka vlády je tudíž zamítnuta.

48. Stížnost není ani zjevně neopodstatněná ani nepřijatelná z jiného důvodu uvedeného v čl. 35 Úmluvy, musí proto být prohlášena za přijatelnou.

B. K věci samé

1) Tvzení stran

a) Stěžovatel

49. Stěžovatel tvrdí, že právo na přiměřenou přípravu vlastní obhajoby zahrnuje účinnou komunikaci mezi obviněným a jeho obhájcem a schopnost obviněného chápat a odpovídat na otázky týkající se obvinění. Přiměřená obhajoba je proto nemožná v případech, kdy obviněný trpí kognitivní poruchou, která mu brání v chápání obvinění a řádném zodpovězení relevantních otázek. Stěžovatel chápe, že jednotlivé státy mají širokou volnost v tom, jakým způsobem zajistí soulad svého právního systému s požadavky čl. 6 Úmluvy. Podle jeho mínění to ve španělském vnitrostátním systému zajišťují opatření v čl. 383 trestního řádu a čl. 101 trestního zákona (viz body 36 a 37), což doložil související judikaturou Nejvyššího soudu (viz bod 32).

50. Uvedl dále, že podle závěrů znaleckých posudků z června a října 2018 budou pro ověření jeho duševního stavu nezbytné další důkazy, a to zejména s ohledem na dobu, která uplynula mezi posudky vyžádanými krajským soudem a těmi předloženými stěžovatelem. Dodal, že vnitrostátní soudy ignorovaly procesní přizpůsobení uvedená ve znaleckém posudku z května 2018 (viz bod 16). Jeho právo na spravedlivý proces bylo tudíž nedodržením doporučení znaleckého posudku porušeno. Argumentoval dále, že poskytnutí relevantních informací a dokumentů obhájci ze strany opatrovníka je nezávislé na pomoci, která by měla být stěžovateli poskytnuta během soudního jednání, aby

správně rozuměl pokládaným otázkám a mohl na ně odpovědět.

b) Vláda

51. Vláda uvedla, že celková spravedlivost řízení byla dodržena. Vnitrostátní soudy nechaly stěžovatele vyšetřit dvěma znalci, podle nichž trpěl pouze mírnou kognitivní poruchou, která mu nebránila v účasti na soudním řízení a uvědomění si vznesených obvinění a důsledků řízení. Krajský soud přezkoumal další důkazy, které stěžovatel předložil, a ve svých rozhodnutích, která nebyla svévolná ani nepřiměřená, uzavřel, že z nich nevyplývají zjištění odporující jeho předchozímu závěru.

52. Dodala, že svéprávnost stěžovatele byla omezena jen částečně, což znamenalo, že mu další osoba pomáhala při některých jednáních, nikoli že ho tato osoba zastupovala. Rozsudek, jímž byla jeho svéprávnost omezena, výslovně stanovil, že o důsledcích omezení stěžovatelovy svéprávnosti pro účely probíhajícího trestního řízení bude třeba rozhodnout v rámci tohoto řízení. Vnitrostátní soudy navíc zajistily, aby stěžovatel měl ve všech stádiích řízení obhájce, což bylo dostatečné pro zaručení jeho obhajovacích práv. Vzhledem k tomu, že úkolem opatrovníka nebylo zastupování stěžovatele, nebylo nezbytné jeho zapojení do řízení ani jeho účast na jednání před krajským soudem. V každém případě se obhájci podařilo od něj získat potřebné informace.

53. Dále vláda upozornila, že stěžovatel neuvedl, jakým způsobem měla být jeho obhajoba negativně ovlivněna. Řízení začalo v roce 2013 a stěžovatel měl od té doby dostatek příležitostí nahlížet do spisu a připravit svoji obhajobu. Krom toho stěžovatel odmítl v řízení vypovídat, aniž by to pro něj mělo jakékoli negativní důsledky, a jeho odsouzení bylo založeno na velkém množství důkazů.

2) Posouzení Soudů

a) Obecné zásady

54. Dodržení požadavků spravedlivého procesu musí být v každém případě zkoumáno s ohledem na průběh řízení jako celku, nikoli na základě izolovaného zvažování jednoho konkrétního hlediska nebo jedné konkrétní události, ačkoli nelze vyloučit, že specifický faktor bude natolik rozhodující, že umožní přezkum spravedlivosti řízení v dřívější fázi řízení (viz rozsudek velkého senátu ze dne 9. 11. 2018, Beuze proti Belgii, č. 71409/10, bod 121). Při hodnocení celkové spravedlivosti řízení vezme Soud v úvahu minimální práva vyjmenovaná v čl. 6 odst. 3, která ilustrují požadavky spravedlivého procesu vzhledem k typickým procesním situacím, které nastávají v trestních případech. Dají se proto považovat za konkrétní prvky konceptu spravedlivého procesu v trestním řízení podle čl. 6 odst. 1 (viz např. rozsudek velkého senátu ze dne 27. 11. 2008, Salduz proti Turecku, č. 36391/02, bod 50; rozsudek velkého senátu ze dne 1. 6. 2010, Gäfgen proti Německu, č. 22978/05, bod 169; rozsudek ze dne 20. 10. 2015, Dvorski proti Chorvatsku, č. 25703/11, bod 76; a rozsudek velkého senátu ze dne 15. 12. 2015, Schatschaschwili proti Německu, č. 9154/10, bod 100). Tato minimální práva však nejsou sama o sobě cílem, jejich podstatou je vždy přispívat k zaručení spravedlivosti trestního řízení jako celku (viz Beuze, cit. výše, bod 122; rozsudek ze dne 20. 1. 2005, Mayzit proti Rusku, č. 63378/00, bod 77; a rozsudek ze dne 26. 6. 2008, Seleznev proti Rusku, č. 15591/03, bod 67).

55. Práva obhajoby, jejichž neúplný seznam poskytuje čl. 6 odst. 3 písm. b), byla zavedena především proto, aby nastolila – nakolik je to možné – rovnost mezi obžalobou a obhajobou. Možnosti, které musí být obviněnému poskytnuty, jsou omezeny na ty, které mu pomáhají nebo mohou pomoci při přípravě obhajoby (viz Mayzit, cit. výše, bod 79).

56. Z čl. 6 odst. 3 písm. b) vyplývá, že věcná obhajoba jménem obviněného může zahrnovat vše, co je „nezbytné“ pro přípravu na řízení před soudem. Obviněný musí mít prostor vhodným způsobem

zorganizovat svoji obhajobu, aniž by byl omezován v možnostech předložit všechnu relevantní argumentaci soudu a ovlivnit tím výsledek řízení. Možnosti, které musí mít každý, kdo je obviněn z trestného činu, zahrnují příležitost seznámit se za účelem přípravy své obhajoby s výsledky provedeného vyšetřování (viz rozsudek velkého senátu ze dne 26. 9. 2023, Yüksel Yalçinkaya proti Turecku, č. 15669/20, bod 306).

57. Problematiku přiměřenosti času a možností poskytnutých obviněnému je třeba zkoumat ve světle okolností konkrétního případu (viz rozsudek ze dne 12. 1. 2012, Iglín proti Ukrajině, č. 39908/05, bod 65).

58. Článek 6 ve své celistvosti zaručuje právo obviněného účinně se zapojit do trestního řízení. Obecně krom jiného zahrnuje nejen právo být přítomen, ale také poslouchat a sledovat řízení (viz rozsudek ze dne 23. 2. 2012, G. proti Francii, č. 27244/09, bod 52). Soud také v minulosti stanovil, že se může ukázat jako nutné zavedení zvláštních procesních záruk na ochranu zájmů osob, které v důsledku svého duševního postižení nejsou plně schopné samostatně jednat (viz Vaudelle, cit. výše, bod 60, s dalšími odkazy). Judikoval také, že v případech závažných obvinění osob s omezenými duševními schopnostmi musí vnitrostátní orgány přijmout další kroky v zájmu řádného výkonu spravedlnosti (viz tamtéž, bod 65).

59. Vzhledem k sofistikovanosti moderních právních systémů nejsou ani mnozí dospělí s průměrnou inteligencí schopni plně pochopit všechny složitosti a interakce, které se odehrají v soudní síni. Úmluva proto v čl. 6 odst. 3 písm. c) zdůrazňuje význam práva na pomoc obhájce (viz rozsudek ze dne 15. 6. 2004, S. C. proti Spojenému království, č. 60958/00, bod 29). „Účinné zapojení“ však v tomto kontextu předpokládá, že obviněný má širší povědomí o povaze soudního řízení a o tom, co je pro něj v sázce, včetně významu trestu, který mu může být uložen. To znamená, že by měl být schopen – v případě nutnosti za pomoci např. tlumočníka, obhájce, sociálního pracovníka nebo přítele – chápat obecný smysl toho, co je řečeno v soudní síni. Obviněný by měl být schopen rozumět tomu, co uvádějí svědci obžaloby, a je-li zastoupen, vysvětlit svému obhájci svoji verzi událostí, poukázat na výpovědi, s nimiž nesouhlasí, a upozornit na skutečnosti, které by měly být předloženy na jeho obhajobu (viz tamtéž, bod 29). Okolnosti případu mohou vyžadovat přijetí pozitivních opatření smluvními státy, aby se mohl stěžovatel účinně zapojit do řízení (viz rozhodnutí ze dne 8. 1. 2008, Liebreich proti Německu, č. 30443/03).

b) Použití obecných zásad na projednávanou věc

60. V projednávaném případě je třeba rozhodnout, zda způsob, jakým bylo řízení vedeno ve vztahu ke stěžovateli, mu zajistil účinný výkon jeho práva na řádné projednání věci a umožnil výkon obhajovacích práv a účinné zapojení do řízení.

61. Soud hned na počátku shledává, že stěžovateli obhájci opakovaně vznesli otázku jeho duševního stavu především proto, aby z tohoto důvodu žádali o přerušování řízení (viz body 13, 14, 20–22, 26). Stěžovatel byl vyšetřen dvěma znalci (viz body 13 a 14) a krajský soud na základě jejich závěrů, podle nichž měl stěžovatel dostatečné schopnosti chápat rozsah a účel řízení, žádost o přerušování řízení zamítl (viz body 22, 26, 30). Nejvyšší soud při svém přezkumu potvrdil, že nebyly splněny podmínky pro přerušování řízení podle čl. 383 trestního řádu (viz bod 32).

62. Soud nevidí žádný důvod pro odklon od závěrů vnitrostátních soudů stran možného přerušování řízení kvůli stěžovateli duševnímu stavu. V této souvislosti shledává, že žádný z různých znaleckých posudků zkoumajících stěžovateli situaci nezjistil, že by nebyl schopen účastnit se soudního řízení nebo chápat rozsah a účel řízení (viz body 13, 16, 20, 25).

63. Stěžovatelův duševní stav za okolností projednávaného případu nedosahoval úrovně omezení

opravňující přerušení řízení. Soud proto musí zhodnotit, zda jeho stav vyžadoval ze strany vnitrostátních orgánů přijetí jiných procesních přizpůsobení, aby bylo zajištěno jeho účinné zapojení do řízení, a zda mohlo být trestní řízení proti stěžovateli ve svém celku při absenci takových přizpůsobení považováno za nespravedlivé.

64. Soud připomíná, že v závislosti na okolnostech případu může být nezbytné, aby smluvní státy přijaly pozitivní opatření umožňující dotčeným osobám účinně se zapojit do řízení (viz bod 59). Tento pozitivní závazek v případě potřeby zahrnuje poskytnutí procesních přizpůsobení osobám, které nejsou kvůli zhoršení svých duševních schopností schopné za sebe plně jednat (viz bod 58).

65. Soud v této souvislosti poznamenává, že ve Španělsku byly v letech 2021 a 2023 přijaty novelizace posilující procesní práva starších osob a osob s postižením. Poskytnutí procesních přizpůsobení (na žádost anebo když je to považováno za vhodné) nepochybně pozitivně přispělo k výkonu práva těchto osob na účinné zapojení do soudního řízení. Tento vývoj nastal až po událostech v projednávaném případě, a není tedy předmětem sporu. Úkol Soudu je omezen na zhodnocení, zda za konkrétních okolností případu včetně relevantního vnitrostátního práva bylo řízení spravedlivé a zda byla respektována stěžovatelova práva podle čl. 6.

66. Za důležitý faktor pro rozhodnutí, zda byl stěžovatel schopen se účinně obhajovat, považuje Soud skutečnost, že během jednání v lednu 2019 byl zastupován obhájcem, kterého si sám zvolil (viz *mutatis mutandis* Liebreich a srov. Vaudelle, obojí cit. výše). Dále shledává, že tento obhájce, na rozdíl od obhájkyne přidělené na základě právní pomoci, která ho zastupovala předtím (viz bod 14), nepodal žádost o konkrétní procesní přizpůsobení a navrhl pouze přerušení řízení. Přestože to lze pokládat za strategii primárně zaměřenou na dosažení příznivějšího výsledku pro stěžovatele, zároveň to vnitrostátními soudy mohly vnímat jako uznání, že by ve skutečnosti stěžovateli v jeho obhajobě nepomohla, a proto je jeho vlastní obhájce nepovažoval za nezbytná. Krom toho byli stěžovatel i jeho obhájce přítomni na jednání, a měli tak příležitost obrátit se na soud (srov. Vaudelle, cit. výše). Ani jeden z nich však navzdory existenci znaleckého posudku, podle něhož bylo přijetí procesních přizpůsobení potřeba, nezmínil nic o jejich nezbytnosti (viz bod 14). Příslušné vnitrostátní právo sice v předmětnou dobu neobsahovalo žádné konkrétní přizpůsobení, o které by bylo možné žádat (viz bod 38), stěžovatel však neoznačil žádné ustanovení vnitrostátního práva, které by takové žádosti bránilo, ani netvrdil, že by taková úprava nebyla v praxi možná (viz *mutatis mutandis* rozhodnutí ze dne 9. 11. 2006, Golubev proti Rusku, č. 26260/02). Pokud se stěžovatel považoval za nepřipraveného na jednání nebo potřeboval pomoc, bylo podle mínění Soudu na něm a jeho obhájci, aby na tyto obavy upozornili příslušné orgány (viz *mutatis mutandis* rozsudek ze dne 24. 6. 2021, Hasáliková proti Slovensku, č. 39654/15, bod 68). Stěžovatel nenamítl, že by jeho duševní schopnosti byly zhoršeny natolik, aby mu to bránilo porozumět vlastním obtížím, a v každém případě je zřejmé, že jeho obhájci byli plně schopni posoudit nezbytnost vyžádání přizpůsobení a konkretizovat jejich povahu.

67. Soud dále shledává, že vnitrostátní soudy řádně reagovaly na žádosti předložené stěžovatelovými obhájci, aby bylo řízení přerušeno a aby byly provedeny další znalecké posudky. Vnitrostátní soudy věnovaly tvrzení o snížené duševní způsobilosti plnou pozornost a vyžádaly další dva znalecké posudky. Následně zhodnotily jejich závěry a poskytly odůvodněná rozhodnutí, v nichž vhodně vysvětlily své důvody pro zamítnutí doplnění dokazování o další znalecké posudky předložené stěžovatelem. Podle mínění Soudu byly tyto kroky dostatečné na to, aby vyhověly příslušným ustanovením vnitrostátního práva, konkrétně čl. 381 a 383 trestního řádu. Konečně Soud nemůže pominout ani skutečnost, že vnitrostátní soudy ve svých rozhodnutích uvedly, že některé kroky byly v řízení o omezení svéprávnosti přijaty paralelně s probíhajícím trestním řízením a že přítomnost opatrovníka nebyla nutná (viz bod 17).

68. Ačkoli je pravdou, že vnitrostátní soudy nezkoumaly, jestli jsou přizpůsobení navržená ve

znaleckém posudku ze dne 22. 5. 2018 opodstatněná, podle mínění Soudu to byli stěžovatel a jeho obhájci, kteří s ním byli v přímém kontaktu, kdo mohl s ohledem na povahu těchto opatření nejlépe posoudit jejich nezbytnost. Soud shledává, že při absenci konkrétní žádosti o přizpůsobení, kterou by mohly posoudit, nebyly vnitrostátní soudy povolány je samy nabízet či poskytovat.

69. Konečně Soud shledává, že stěžovatel před vnitrostátními soudy ani před Soudem nedoložil žádný konkrétní dopad nedostatku přizpůsobení na celkovou spravedlivost řízení. Soud v této souvislosti poznamenává, že stěžovatel, který byl zastoupen zvoleným obhájcem, využil při jednání v lednu 2019 svého práva nevypovídat. Vnitrostátní soudy proto nespolehaly na jeho výpověď při posuzování jeho viny nebo zkoumání jeho účasti na protiprávním jednání. Na jeho výpověď odkázaly pouze pro potvrzení jeho způsobilosti chápat účel a důsledky řízení proti němu (viz bod 30). Soud dále poznamenává, že stěžovatelovo odsouzení bylo založeno na rozličných důkazech, přičemž značnou váhu nesly s ohledem na finanční a technické aspekty daňové trestné činnosti listinné důkazy (viz body 28–29). Stěžovatel neuvedl, že by absence procesních přizpůsobení – například pomoc další osoby nebo možnost vypovídat prostřednictvím videokonference – jakýmkoli způsobem ovlivnila jeho rozhodnutí využít svého práva nevypovídat, bránila mu v podání výpovědi na svoji obhajobu či ho od toho odrazovala (viz *a contrario* Hasáliková, cit. výše, body 45–48 a 66).

70. Soud proto není přesvědčen, že kroky přijaté vnitrostátními soudními orgány pro zajištění, že trestní řízení proti stěžovateli bude v souladu s požadavky stanovenými čl. 6 odst. 1 a 3 Úmluvy, nebyly dostatečné: zajistily, aby stěžovatel byl zastoupen obhájcem ve všech stádiích řízení; vyžádaly dva znalecké posudky pro posouzení, jestli stěžovatel chápe obvinění a rozsah trestního řízení, a zhodnotily další posudky předložené stěžovatelem; a zajistily, že stěžovatel mohl využít svého práva nevypovídat, aniž by to pro něj mělo negativní dopady.

71. S ohledem na výše zmíněné úvahy má Soud za to, že předmětné řízení, posuzované jako celek, bylo spravedlivé ve smyslu čl. 6 odst. 1 a 3 Úmluvy. K porušení tohoto článku tudíž nedošlo.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud jednomyslně

1. *prohlašuje* stížnost za přijatelnou,
2. *rozhoduje*, že nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1, 3 Úmluvy.

(zpracovali JUDr. Ivo Kouřil a Mgr. Bc. Kamila Tokošová)